

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №2
(4)

Samarqand-2024

ISSN 2992-9229

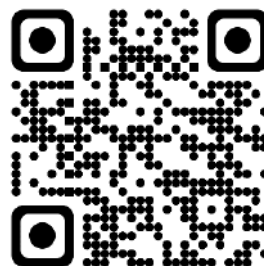
TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Juliboy ELTAZAROV
f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Roxila RUZMANOVA
f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Feruza Manukyan – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодуллал МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОВОДА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA OID TADQIQOTLAR

Qosimjon SODIQOV

«DEVONU LUG‘ATI-T-TURK» MATNIDAGI HARAKAT BELGILARI VA TURKIY SO‘ZLARING O‘QILISHI MASALASI.....9

Hamidulla DADABOYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA QORAXONIYLAR DAVRI SAVDO-MOLIYA ISTILOHLARI TIZIMINING AKS ETISHI.....19

Shuhrat SIROJIDDINOV, Zulxumor XOLMANOVA

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING ADABIY-MA‘RIFIY QIYMATI.....27

Jo‘ra XUDOYBERDIYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING O‘ZBEK TARJIMONLARI VA ULARNING TARJIMALARI NASHRLARI HAQIDA.....35

Baxtiyor ABDUSHUKUROV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DAGI O‘G‘UZCHA SO‘ZLAR.....49

Vazira ALIMBEKOVA

JANUBI-SHARQIY ANDIJON LINGVOAREALI LEKSIKASINING “DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA MUNOSABATI.....58

Alima PIRNIYAZOVA

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘AT-IT-TURK” ASARI VA QORAQALOQ TILI71

Umurzoq JUMANAZAROV

FITRAT “DEVONU LUG‘ATIT TURK” TADQIQOTCHISI.....78

Shuxrat ABDULLAYEV

“DEVONU LUG‘ATI-T-TURK”NING O‘ZBEK VA QORAQALPOQ TILI LEKSIKASIDA TUTGAN O‘RNI86

Ahrorbek AZIZOV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA XALQ O‘YINLARI TALQINI.93

Sarvar QO‘LDOSHEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” DA DAVLATCHILIK BELGILARI103

Ozoda SHARIPOVA

“DEVONU LUG‘OT-AT TURK” ASARIDA KELITIRILGAN VATAN VA VATANPARVARLIK MAVZUSIDAGI PAREMALARNING SEMANTIK TADQIQI.....111

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Sirojiddin XO‘JAQULOV

TOJIK MA‘RIFATPARVARLIK VA JADID ADABIYOTIDA TURK TANZIMAT DAVRI ADABIYOTINING TA‘SIRI.....117

Osman EMIN

BALKAN TÜRK EDEBİYATI’NDA TÜRK DÜNYASI128

Muso YULDASHEV

LOTIN YOZUVIGA ASOSLANGAN YANGI O‘ZBEK ALIFBOSI VA TURK-RUN YOZUVI TARIXIGA BIR NAZAR139

Shohista JUMANOVA

CHO‘LPON POETIKASI (UNING NASRIY ASARI : “KECHA VA KUNDUZ” ASOSIDA)145

TURKIY AXALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Мирвари ИСМАЙЛОВА

КУЛИНАРНЫЙ КУЛЬТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МАТЕРИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ152

Oybek BARZIYEV

HIJRON MAVZUSI BILAN BOG‘LIQ AN‘ANAVIY POETIK TURKUMLAR (*Milliy uyg‘onish davri o‘zbek, qozoq, arman she‘riyati misolida*)162

KITOB TANITUVI / KITAP TANYŞDYRYŞ / BOOK REVIEW168

AZIZ MUSHTARIY!

Qadim o'tmishga ega bo'lgan har bir xalqning madaniyat va sivilizatsiya hamjamiyatida o'z izini qoldirgan asarlar mavjud. Shu jihatdan turkiy sivilizatsiyaning madaniy kodlarini ochib beruvchi va har o'qilganida yangidan yangi ma'nolar olamini ochuvchi turkologiyaning durdona asarlaridan biri “Devonu Lug'otit Turk”dir. Ma'lumki, YUNESKO Bosh Assambleyasining 42-sessiyasida qabul qilingan qaror bilan 2024-yil Mahmud Koshg'ariyning “Devonu Lug'otit Turk” asari yozilganining 950 yilligi sifatida nishonlash belgilandi. Shu nuqtai nazardan, Ilmiy kengashimiz qalam va minnatdorchilik qarzi sifatida jurnalimizning 4-sonini Turk dunyosining bu noyob xazinasini yana bir bor kashf etish va uning muallifini hurmat bilan yodga olish maqsadida uni maxsus son sifatida nashr etishga qaror qildi.

Bu sonda “Devonu Lug'otit Turk”da xalq o'yinlari, Janubi-Sharqiy Andijon leksikologiyasining “Devonu Lug'otit Turk” bilan aloqasi, Qoraxoniylar davri savdo-iqtisodiy leksikasining devonda aks ettirilishi, devonning o'zbekcha tarjimalari va tarjimonlar, devon matnidagi harakat belgilari va turkiy so'zlarni o'qish masalalari, devondagi davlatchilik tamoyillari, asarning o'zbek va qoraqalpoq tillari leksikologiyasidagi o'rni, vatan, vatanparvarlik haqidagi paremalarning semantik tahlili, kitobning adabiy-pedagogik ahamiyati, o'g'uzcha so'zlar, tojik va jadid adabiyotida turk tanzimat davri adabiyotining ta'siri mavzusiga oid maqolalar o'rin olgan.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

Each nation with a rich history has works that have profoundly influenced its cultural and civilizational landscape. Among such treasures in Turkology is the masterpiece Devonu Lugatit Turk, which unveils the cultural codes of Turkish civilization and reveals new layers of meaning with every read. In recognition of its significance, the 42nd UNESCO General Assembly designated 2024 as the 950th anniversary of Mahmud Kashgari's Devonu Lugatit Turk. In celebration, our Scientific

Council has decided to dedicate the 4th issue of our magazine to honoring this unparalleled work and its esteemed author.

*This issue will explore various topics related to *Devonu Lugatit Turk*, including traditional folk games, the relationship between Southeast Andijan lexicology and the *divan*, reflections of the trade and economic lexicon of the Karakhanid period, Uzbek translations and their translators, interpretations of Turkic words in the *divan*, principles of statehood, and semantic analysis of poems focused on homeland and patriotism. Also featured are articles on the book's literary-pedagogical value, the presence of *Ugz* words, and the influence of Turkish Tanzimat-era literature on Tajik and contemporary literature.*

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

*Kadim geçmişi olan her milletin kültür ve medeniyet camiasına damgasını vurmuş eserleri vardır. O bakımdan Türk medeniyetinin kültürel kodlarını ortaya koyan ve muhtevasıyla her okunuşta yeni açılımlar sağlayan Türkolojinin başyapıtlarından biri de asırlar boyu elden ele dilden dile dolaştırılan *Kitâbu Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserdir. Bilindiği üzere UNESCO Genel Kurulu'nun 42. oturumunda alınan kararla 2024 yılı, Kâşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserinin yazılışının 950. yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. Bu kapsamda Bilim Kurulumuz, bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 4. sayısını; Türk dünyasının bu eşsiz hazinesini bir kez daha keşfetmek ve müellifini saygıyla hatırlamak adına özel sayı olarak yayımlamaya karar vermiştir.*

*Bu sayıda “*Dîvânu Lugâti't-Türk*’te halk oyunları, Güneydoğu Andican leksikolojisinin *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile ilişkisi, Karahanlılar Dönemi ticari-iktisadi istilahların *dîvâna* yansımaları, *dîvânın* Özbekçe tercümelemleri ve tercümanlar, *dîvân* metnindeki hareket fiilleri, işaretler ve Türkçe sözlerin okunma sorunları, *dîvânda* devletçilik prensipleri, eserin Özbek ve Karakalpak dilleri leksikolojisindeki yeri, *dîvânda* geçen vatan ve vatanperverlik konularındaki paremlerin (atasözlerinin) semantik tahlili, kitabın edebî ve pedagojik kıymeti, Oğuzca sözler, Tacik ve Cedit Edebiyatı’na Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı’nın etkisi, Türk Bitig Taşları’nın Semerkant vilayeti Karluk şiveleriyle münasebeti, Çolpan’ın poetikası, hicran temasıyla ilgili geleneksel poetik birlikler” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.*

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

У каждого народа с древней историей есть произведения, оставившие след в общности культуры и цивилизации. В этом отношении раскрываются культурные коды турецкой цивилизации, шедевры тюркологии, открывающие мир новых смыслов каждый раз, когда его читают, одним из таких произведений можно назвать- «Диван лугат-ат-турк». Как известно на 42 сессии Генеральной Ассамблеи ЮНЕСКО принято решение о праздновании 950-летия сборника тюркских наречий Махмуда Кошгари «Диван лугат-ат-турк» в 2024 году.

С целью почтить память великого ученого наш научный совет решил посвятить 4 -й номер журнала этому уникальному сокровищу турецкого мира и опубликовать его в виде специального выпуска. Статьи этого сборника посвящены народным играм, представленным в «Диван лугат-ат-турк»; связь Южно-Шарайской Андижанской лексикологии с «Диван лугат-ат-турк», отражению в торгово-экономической лексики эпохи Караханидов в словаре; узбекским переводам и переводчикам словаря, принципам государственности, месту узбекской, каракалпакской лексики в произведении; семантическому анализу паремий о родине и патриотизме, значению литературно-педагогической составляющей книги; исследованию огузских слов в таджикской и джадидской литературе; тюркской литературе периода танзимата.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARI HAQIDA!

Eng qadimgi turkiy til tadqiqotchilaridan biri bo‘lgan Mahmud Koshg‘ariy, o‘zining yuksak lingvistik bilimlari bilan turkologiyaga beqiyos hissa qo‘shgan. U Turk dunyosining til, adabiyot va umuman madaniyat jihatdan Markaziy Osiyodagi eng yorqin davri hisoblangan Qoraxoniylar davrida yashagan. Madrasayi Hamidiyye va Madrasayi Sajiyyeda tahsil olgan olim, turk dunyosiga ikkita noyob xazinani taqdim etgan bo‘lib, bular “Devonu lug‘otit Turk” va “Javoqir un-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asarlaridir. “Devonu lug‘otit Turk”ning asl qo‘lyozmasi bizgacha yetib kelmagan. Dunyodagi yagona nusxasi Muhammad b. Abu Bakr ibni Abulfath Damashqiy tomonidan ko‘chirilgan. Bu nusxani Ali al-Emiriy qo‘lga kiritgan. Koshg‘ariyning devonda tilga olingan, ammo bugungi kungacha yetib kelmagan “Javoqirun-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asari esa yo‘qolgan. Xuddi bir paytlar turklar orasida tarqalgan “Buyuk Xon Ato Bitig” va “O‘g‘uznoma” asarlari kabi bu kitob ham turkologiyaning yo‘qolgan asarlaridan bo‘lib, bugungi Ali Amiri Afandilarni, haqiqiy kitob do‘stlarini kutmoqda...

“Devonu lug‘otit Turk” asari Qoraxoniylar davri turk olimi va yozuvchisi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan 1072-1074-yillar orasida yozilgan. O‘z davrining eng mashhur olimlaridan hisoblangan Mahmud Koshg‘ariy bu asarni yozgan davrida arab tilining turk tilidan ko‘ra mavqei yuqori til ekanligi iddaosiga qaramay, turk tilining boy til ekanligini isbotlash maqsadida “Lug‘at” kitobi uslubida yaratgan. Bu yuksak til salohiyatining ikkinchi misolini buyuk shoir, mutafakkir va davlat arbobi Alisher Navoiy tomonidan turk tilining boshqa tillardan kam emasligini dalillash maqsadida yozilgan “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari misolida ko‘rish mumkin. Xullas, Abdulla Oripov e‘tirof etganidek, Temurning qilichi yetmagan joyga qalami bilan yetgan, jang maydonida emas, balki ilm-fan va tafakkur yo‘lida kurash olib borgan ikki buyuk alloma sifatida butun turk dunyosining diqqat markazidadir.

Koshg‘ariy yillar davomida turk mamlakatlarini kezib, o‘zi ilmiy sohalarida tadqiqot olib borgan va so‘zdan tortib etimologiyasigacha ko‘rgan deyarli barcha madaniy elementlarini yozib olgan. Koshg‘ariy o‘z so‘zlari bilan: “Men turklar, turkmanlar, o‘g‘uzlar, chigillar, yag‘molar, qirgizlarning (qirg‘izlarning) shaharlarini, qishloq va yaylovlarini ko‘p yillar kezib chiqdim, lug‘atlarini to‘pladim, turli xil so‘z xususiyatlarini o‘rganib, aniqlab chiqdim.”-deydi. Binobarin, Koshg‘ariy turk qabilalari, madaniyati va urf-odatlarini haqida katta hajmli material to‘plash orqali arab muhitiga turk tili va madaniyatini olib kirish, turk tili haqida yozgan grammatikasi bilan arablarga turk tilini o‘rgatishni maqsad qilgan. Shunday qilib, devon; arablarga turk tilini o‘rgatish va turk tilining arab tili kabi boy til ekanligini va undan kam emasligini ko‘rsatish maqsadida yozilgan ilk turkcha lug‘at sifatida ma‘lum.

Devonu Lug‘otit Turk madaniyatimiz va sivilizatsiyamizni ko‘p jihatdan aks ettirish nuqtai nazaridan turkiylikning asosiy asarlaridan biridir. Kitobning yaratilishida turkiy so‘zlar arab qoidalariga ko‘ra tartibga solingan va arabcha muqobillari bilan ma‘nosini topgan. Koshg‘ariy bu asarni yozganidan uch yil o‘tib, Abbosiylar xalifasi Muqtadiy Billohga taqdim etadi. Uning bu xatti-harakatini turkiy tilning ustunliklarini davlat tomonidan ma‘qullash sifatida baholash mumkin. Bundan uch yuz yil o‘tib, lug‘at ilk bor Kilisli Rifatning tuzatishi bilan nashr etilgan; 1943-yili Turk tillari jamiyati a‘zosi Besim Atalay tomonidan arab harflari lotin harflarida o‘z muqobilligini topgan. Devonning o‘zbek nashrlari bo‘yicha ilk tadqiqotlar 1940-yillarda boshlangan. O‘zbekistondagi nashrlar haqida batafsil ma‘lumotni ushbu sondagi maqolalardan olishingiz mumkin.

Koshg‘ariy madrasada tahsil olgani uchun o‘qigan dars materiallari formatini o‘zlashtirib, ijodida mumtoz arab kitoblaridagi usulga amal qilgan. Boshqacha aytganda, Devonu Lug‘otit Turk nomli asar; Muqaddima hamd, salovat va salom bilan boshlanib, ish oxirida duo bilan yakunlanadi. Asar nafaqat lug‘at, balki hikmatlar, she‘rlar, ayot va hadislar, turkiy qabilalarga oid belgilar, sheva farqlariga oid muhim topilmalar, lingvistik materiallar mazmuni bilan ensiklopediya hisoblanadi. Buyuk turk olimi Mahmud Koshg‘ariyning asar yozilganining 950 yilligi munosabati bilan hurmat bilan yod etamiz.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘AT-IT-TURK” ASARI VA QORAQALOQ TILI

PIRNIYAZOVA Alima Kudiyarovna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti dotsenti, filologiya fanlari doktori (DSc).

E-mail: alimapir@rambler.ru

Annotatsiya: Maqola qoraqalpoq tilining lug‘aviy tarkibi va M.Koshg‘ariyning “Devonu-lug‘at-it turk” asarini qiyosiy o‘rganishga bag‘ishlangan. Qoraqalpoq tilidagi aksariyat maqol va matallar, frazeologik birliklar, alohida so‘zlar ma‘no jihatdan “Devonu-lug‘at-it turk” lug‘aviy tarkibiga mos keladi. Hozirgi til nuqtayi nazaridan ma‘nosini yo‘qotgan deb hisoblanuvchi va faqat frazeologik birliklar tarkibidagi ayrim so‘zlar va juftlashgan so‘zlar “Devonu-lug‘at-it turk”da alohida so‘z sifatida qo‘llanilgan. Bu lug‘at turkiy so‘zlar etimologiyasining o‘zgarman manbasidir. Maqolada qoraqalpoq tilidagi ayrim so‘z va frazeologik birliklar “Devonu-lug‘at-it turk” asaridagi til birliklari bilan qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek maqolada frazeologizm tarkibidagi ayrim so‘zlarning ma‘nolari tahlil qilingan. M.Koshg‘ariyning “Devonu-lug‘at-it turk” asari qoraqalpoq tili frazeologizmlarining tarixiy-davriy tavsifini aniqlashda, etimologik tahlilda ahamiyati katta.

Kalit so‘zlar: *Lug‘at, so‘z ma‘nosi, maqol-matallar, frazeologizmlar, atama, etimologiya, ma‘no, dialekt, turkiy tillar, tovush.*

ПРОИЗВЕДЕНИЕ МАХМУДА КАШГАРИ «ДЕВОНУ ЛУГОТИТ ТУРК» И КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК

Аннотация: Статья посвящена сравнительному изучению лексического состава каракалпакского языка и лексики произведения «Девону луготит турк» М. Кашгари. Большинство пословиц и поговорок, фразеологизмов, отдельных слов каракалпакского языка по смыслу и значению совпадают с лексическим составом «Девону луготит турк». Некоторые слова, потерявшие свои значения с точки зрения современного языка и употребляющиеся только в составе фразеологизмов и парных слов, используются в «Девану луготит турк» как отдельные слова. Данный словарь является неизменным источником этимологии тюркских слов. В статье в сопоставительном аспекте проанализированы некоторые слова и фразеологизмы каракалпакского языка и словарь «Девону луготит турк». Также в статье анализируется семантика отдельных слов в составе фразеологизмов каракалпакского языка. «Девону луготит турк» Махмуда Кашгари является источником в определений значений слов, фразеологизмов для историко-временного, этимологического анализа.

Ключевые слова: *Словарь, значение слова, пословицы и поговорки, фразеологизмы, термин, этимология, значение, диалект, тюркские языки, звук.*

MAHMUD KAŞGARI'NIN “DEVÖNÜ LUG'AT-IT-TÜRK” ADLI ESERI VE KARAKALAKH DILI

Özet: Makale Karakalpak dilinin sözlük yapısına ve M. Kaşgari'nin "Devon - sözlük - it Türk" ilişkisine ayrılmıştır. Karakalpak dilindeki atasözleri ve atasözlerinin çoğu, deyim birimleri, tek tek kelimeler anlamsal olarak "Devanu - sözlük - it Türk" sözlüğüyle uyumludur. Günümüz

dili açısından anlamını yitirdiği düşünülen ve yalnızca deyimsel birimlerin bir parçası olarak kullanılan bazı kelimeler ve eşleştirilmiş kelimeler "Devon - sözlük - köpek Türkü"nde ayrı kelimeler olarak kullanılmaktadır. Bu sözlük Türkçe kelimelerin etimolojisi konusunda değişmez bir kaynaktır. Makalede Karakalpak dilinin bazı kelime ve deyim birimleri "Devanu - sözlük - köpek Türkü" ile karşılaştırılmaktadır. Makale ayrıca Karakalpak dilinin deyim birimlerinin bir parçası olarak tek tek kelimelerin anlambilimini de analiz ediyor. M. Kashgari'nin "Devonu lugat-it Türk"ü, tarihsel, zamansal, etimolojik analiz için kelimelerin anlamlarını, deyimsel birimlerini tanımlayan bir kaynaktır.

Anahtar kelimeler: *Sözlük, kelime anlamı, atasözleri, deyim, terim, etimoloji, anlam, lehçe, Türk dilleri, ses.*

MAHMUD KASHGARI'S WORK "DEVONU LUGAT-IT-TURK" AND THE KARAKALPAKH LANGUAGE

Annotation: The article is devoted to the lexical composition of the Karakalpak language and their relationship to "Devonu lugat it turk" by M. Kashgari. Most proverbs and sayings, phraseological units, individual words in the Karakalpak language are semantically compatible with the vocabulary of "Devonu-lugat-it turk". Some words that have lost their meanings and are used only as part of phraseological units and paired words from the point of view of modern language are used in "Devonu - lugat - it turk" as separate words. This dictionary is an invariable source of the etymology of Turkic words. The article analyzes some words and phraseological units of the Karakalpak language in a comparative manner with "Devonu - lugat - it turk". The given article deals with semantics of isolated words in the structure of the Karakalpak phraseological units. «Devonu lugat-it turk» by M. Kashgariy is of great importance in determining the historical-periodic description of Karakalpak phraseology and in etymological analysis.

Keywords: *Dictionary, word meaning, proverbs, phraseology, term, etymology, meaning, dialect, Turkic languages, sound.*

Har bir xalqning adabiy tili ogʻzaki nutq asosida paydo boʻladi. Tilning lugʻat tarkibida shu tilda gapiruvchi xalqning, uning tilining tarixiga bogʻliq boy tarixiy maʼlumotlar uzoq saqlanadi. Haqiqatdan ham «лексический состав любого языка это - сокровищница, в которой хранятся богатейшие сведения, относящиеся к истории народа носителя языка, в лексике находит отражение генезис и развитие народа, его жизнь, в развитии общечеловеческой культуры» [2: с.1].

XI asrda yozilgan Mahmud Koshgʻariyning asari turkiy xalqlari, shular bilan birgalikda qoraqalpoq tilining tarixini oʻrganishda ham muhim asar hisoblanadi. "Devonu lugʻat-it-turk" faqatgina shu davr uchun katta voqea boʻlibgina qolmasdan, bugungi tilshunoslik uchun ham ahamiyatli asar.

Mahmud Koshgʻariyning bu asari barcha turkiy xalqlarga juda ham qimmatli boʻlganligi uchun, turkiy tildosh xalqlari undan oʻz ona tillariga mos jihatlarini, belgilarini topa oladi. Bu – xalqlarning oʻtmishdagi tarixidan, urf-odatidan, til faktlaridan maʼlumot beradigan qimmatli asar.

Mahmud Koshgʻariy turkiylarning buyuk til arbobi, turkiy tilning darsligini ishlagan, grammatikasini tuzib, barcha turk olamining til hunarining rivojini kengaytirib, dunyoga tanitgan olim. Turkologiya tarixida u birinchi boʻlib tarixiy qiyosiy usulni qoʻllab, turkiy tillarning tarixiy

dialektologiyasining asosini yaratdi. Unung shu tillarni solishtirib qiyosiy tarzda olib borgan ilmiy usuli butun Sharq tilshunoslari ilmiy tahliliy usul sifatida alohida bir maktab bo‘lib shakllandi.

Turkiy xalqlarning boy tarixi, geografik holati, adabiyoti bilan hunari, etnografik o‘zgachaligi “Devonu lug‘at-it-turk” asarida haqiqiy tarixiy dalillar bilan keltirilgan. U ko‘plab urug‘larning, qabilalarning til xususiyatlarini tanlab, turkiy tillarning ma‘nosini solishtirib tushuntiradi, turmush tarzini, urf-odatini tavsiflaydi, shu davrdagi bir qator yozuvchilarning, alloma va tarixiy shaxslarning ismlari bilan hayoti va ijodiy ma‘lumotlarini, turkiy xalqlarning afsona va rivoyatlarini, maqol-matallarini keltiradi. Shu bilan bir qatorda u o‘tgan davrdagi turkiy olamning xaritasini ishlab, unda Barisxan, Balasag‘un, Taraz, Ikki og‘iz, Qashg‘ardan boshlab turk dunyosining oldingi shaharlarini, xalqlarning yashash manzillarni to‘liq ko‘rsatib beradi. Bu yerda uni turkiy olamning ilk izohlovchi ensiklopedik asari desak ham to‘g‘ri bo‘ladi.

Mahmud Koshg‘ariyning ushbu devoni, o‘zining keltirishicha, “oldin hech kim tuzmagan va hech kimga ma‘lum bo‘lmagan o‘zgacha bir tartibda” tuzilgan. Ushbu asarda ko‘p o‘rinlarda dialektologiyaga tegishli izohlovchi qoidalar, grammatik, leksik, morfologik, semantik belgilar ko‘rsatilgan. Asar o‘rganuvchilarga oson bo‘lishi uchun oddiy va tushunarli yozilgan. Unda qadimgi turk alifbosi, fonetik yozuv qoidalari, orfoepik va orfografik qoidalar puxta tushuntirilib berilgan. Devonda turkiy so‘zlarning tuzilish tartibi, masalan, so‘z tartibi, fe‘lning turlari, so‘zning etimologiyasiga bog‘liq fikrlar bayon etilgan. Muallifning keltirishicha, kitob 8 bo‘limdan, kirish va xulosa qismlaridan iborat.

Har bir bo‘limda atamalar va ism so‘zlar, fe‘llar alohida ajratib berilganligi o‘quvchilarga oson o‘zlashtirishiga yordam beradi. Asarda 7500 dan ortiq turkiy so‘zlarning ma‘nolari tushuntirilgan. “Devonu lug‘at-it-turk” ham adabiy til ham asosiy turkiy dialektlarni o‘z ichiga olgan, undagi adabiy til va shevalar ma‘nolari bo‘yicha o‘rtacha adabiy tildagi 10-12 so‘zga, shevadagi bir so‘zga to‘g‘ri keladi, ya‘ni umumiy adabiy tilga alohida ahamiyat berilgan. Bu holat o‘sha davrda islom olamida turkiy adabiy tilning qanchalik keng tarqalganligini va katta darajaga ega bo‘lganligini tasdiqlovchi dalil bo‘lib hisoblanadi.

Asarda yuzlab insonlarning ismlari, shahar va qishloq, o‘lkalarning atamaları, daryo, tog‘, yaylov, vodi, ko‘l, soy kabi geografik atamalar, turli urug‘, qabila, davlat, planeta, yulduzlar, mavsumlar tilga olinadi. Unda ta‘riflangan grammatik ko‘rsatgichlar, morfemalarning hisobi mingga yaqin.

She‘riy satrlar parchalarining ko‘plab bo‘limi turkiy xalqlarning og‘zaki ijodlariga mos to‘rtliklardan iborat. Biroq, asarda keltirilgan she‘r qatorlarining 150ga yaqini islom davri she‘riyatiga xos bo‘lgan “bayt” tilidagi parchalar bo‘lib, ularni Koshg‘ariyning o‘zi ham ko‘p o‘rinlarda “bayt” deb keltirgan. Kitobda 7 ta epik doston, muhabbat mavzusidagi she‘rlar, koinotning yaratilishiga bog‘liq satrlar, qo‘shiqlar, tabiat ko‘rinishlarining ta‘rifi, madhiyalar, falsafiy fikrlar uchraydi.

Mahmud Koshg‘ariy quyidagicha maqsad qo‘yadi: faqat turk tiliga tegishli so‘zlarnigina ko‘rib chiqish, shuning uchun ham asarda kiyimni, uy buyumlarini, qishloq chorvachilik mahsulotlarini, qurollarni, musiqaviy asboblarni, urug‘ va yana qabilaviy atamalarni, oziq-ovqat nomlarini, ovchilikni, o‘simliklarni, kun, oy, yil atamalarini, shaharlarni, kasallik nomlarini, dorilarni atab keladigan so‘zlarni uchratamiz. Bunda 29 ta tur uchraydi.

“Devonu lug‘at-it-turk” asarini tarjima qilish bo‘yicha dastlab o‘zbek tilshunoslari ish olib borgan bo‘lib, filologiya fanlari nomzodi Solih Mutallibov tarafidan 1960-1967-yillar oralig‘ida IV tom bo‘lib o‘zbek tilidagi tarjimasi bosilib chiqdi. 1967-yili S.Mutallibov “Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘at-it-turk” asari” degan mavzuda doktorlik dissertatsiyasini himoya

qildi [7]. Bundan tashqari asar uygʻur, qozoq, nemis, turk tillariga tarjima qilingan. Bu asar hozirgi vaqtda qoraqalpoq tiliga tarjima qilinmoqda.

Turkiy tillar ilmidagi Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” nomli ushbu asari ustida koʻplab ilmiy ishlar olib borildi, qoraqalpoq tilshunosligida professorlar Sh.Abdinazimov, K.Mambetov, D.Nasirov, akademik X.Xamidov, professor A.Pirniyazova v.b asarlarida turkiy xalqlariga doir yozma yodgorliklarning tili va uning qoraqalpoq tiliga bogʻliqligi toʻgʻrisidagi maʼlumotlar berilgan [1;6;8;9;11;12].

“Devonu lugʻat-it-turk”da 7500 dan ortiq turkiy soʻzlarning maʼnolari izohlangan. Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarida 300 dan ortiq maqol-matallar keltirilgan [10:56].

Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarining leksik xususiyatlarini oʻrganganimizda ularning kelib chiqishi, maʼnolari, ayrim soʻzlarning qoraqalpoq tilida qoʻllanilishi yoki qoʻllanilmasligi, soʻz maʼnolarining torayishi yoki kengayishi haqida koʻplab maʼlumotlar olish mumkin. Professor D.S.Nosirov qoraqalpoq tilining dialektlariga munosabati boʻyicha toʻliq lingvistik tahlil qilib, fonetik, morfologik, leksik-semantik yoʻnalishdagi bir xillik va oʻzgachaliklarni taʼkidlab oʻtadi [9:160-173].

“Devonu lugʻat-it-turk”dagi ayrim soʻzlarning qoraqalpoq tilidagi soʻzlarga leksik-semantik munosabati toʻgʻrisida gapirganimizda asosiy quyidagi toʻrtta guruhni keltirishimiz mumkin:

1). Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarida va hozirgi qoraqalpoq tilida shakliy va maʼnoviy jihatdan mos keladigan soʻzlar:

Qiz-qiz (1,315), til-til (1,323), men-men (1,327), qumiz-qumiz, jilqi suti (1,346), qulaq-qulaq (1,364), keklik-keklik (1,444), arqar-arqar, urgashı taw eshkisi (1,139), tili-tili (3,147), siz - kattalarga hurmat uchun *sen* soʻzining oʻrniga qoʻllaniladi (3,136), soʻz-söz (3,136).

2) Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarida ham hozirgi qoraqalpoq tilida bor, biroq tovush jihatidan oʻzgarishga uchragan soʻzlar: sumurgan-semirgan (1,477), teraklik-tereklik (1,466), tumshuq - tumsıq qus tumsıǵı (1,435), batman-batpan (1,415), quzgʻun- quzǵun (1,412), tilak-tilek (1,390).

3) Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarida ham hozirgi qoraqalpoq tilida ham shakli va tuzilishi birdek, lekin maʼnolari oʻzgarishga uchragan soʻzlar: *matigʻ - tari, dan, tuqım*. Bu soʻz donli ekinlarning hammasiga umumiy turda qoʻllaniladi. (1:354). *Jigit – jigit*, har narsaning yoshi. Hozirgi qoraqalpoq tilida yosh erkak kishi *yigit* deb ataladi. Oldingi vaqtlari hamma narsalarning yosh, pishmagan turiga aytilgan.

Jilqi – *jilqi* toʻrt oyoqli hayvonlarga berilgan nom. Hozirgi qoraqalpoq tilida faqat toʻrt turli molning bir turini *yilqi-jilqi* deb ataydilar.

Ań – qush nomi, unung yogʻidan dori sifatida foydalaniladi. Ań – hozirgi qoraqalpoq tilida barcha ovlanadigan qush va hayvonlarga nisbatan qoʻllaniladi.

4) Mahmud Koshgʻariyning “Devonu lugʻat-it-turk” asarida ham hozirgi qoraqalpoq tilining shevalarida uchraydigan soʻzlar: idim – kese, qadaq (1,92), ajaq-idish, kesa (1,112), ajaq – ayaq, azaq deb ham aytiladi (1,112), qoraqalpoq tilidagi juft soʻzlarning tarkibida idish-ayaq tarzida qoʻllaniladi, aba – ana (1,115), almila – alma (1,156), ellik-eliw, elli (1,160).

Professor D.Nosirov yana beshinchi turni ham taklif qiladi: “Devonu lugʻat-it-turk”da alohida maʼnoga ega soʻzlar qoraqalpoq tilining shevalarida faqat soʻz birikmalarining tarkibida uchraydi [9:172].

Bu guruhga kiradi: alp – asarda yolg‘iz so‘z shaklida qo‘llaniladi, qoraqalpoq tilida esa – alp anadan tuwadi – maqolining tarkibida keladi; aran – asarda qora ma‘nosida kelsa, qoraqalpoq tilida awzin aranday ashiw – frazeologizmning tarkibida keladi.

Qoraqalpoq tilining leksikasi, uning ajralmas va boshqacha bir bo‘lagi bo‘lgan frazeologizmlar tilning paydo bo‘lgan davridan hozirgi vaqtga qadar rivojlanishi haqida ma‘lumot beradi. Frazeologizmlar semantik jihatdan ham, emotsional-ekspressiv o‘tkirliги jihatdan ham tilning qaymog‘i, mag‘izi sifatida tanilishi bilan bir qatorda har qanday milliy tilning o‘zgacha leksik-semantik boyligi bo‘lib hisoblanadi. Tilning lug‘at tarkibidagi frazeologizmlarning o‘mi va ahamiyatini ko‘zda tutib V.G.Belinskiy shunday degan edi: Tilning, xalqning ko‘rinishi, uning haqiqiy o‘zgacha bir boyligini, qaymog‘ini umuman xalq tomonidan asrlar davomida paydo etgan va qo‘llanilib kelgan idiomalar tashkil etadi [3:260].

Turkiy tillar, uning ichida qoraqalpoq tili ham frazeologizmlarga boy. Erta davrlardan boshlab xalq tilida qo‘llanilib kelayotgan frazeologizmlarning o‘ziga xos ekspressivlik bo‘yoqlari, chuqur ma‘noligi va ta‘sirchanligi bilan aytmoqchi bo‘lgan fikrga funksional jihatdan aniqlik va o‘zgacha bir tus beradi. Frazeologizmlar tarkibidagi so‘zlar bir necha asrlarning guvohi bo‘lib, hozirga qadar yetib kelgan. Hattoki, ayrim so‘zlarning ma‘nolarini faqat etimologik tahlil yordamidagina aniqlash mumkin.

Frazeologizmlar tilning so‘z tarkibi, uning rivojlanish yo‘li haqida keng ma‘lumot beradi. XI asrda yozilgan M.Koshg‘ariyning «Devonu lug‘at-it-turk» asarida keltirilgan maqollar hozirgi qoraqalpoq tilida o‘zgarishsiz shu ma‘noda qo‘llaniladi:

Jaln`us qaz ötmäs.

Jalg‘iz tuyaqtin shan shiqpas. /III t., 394-b./

Artuq azaq kysyilsä yshijyr.

Körpeñe qarap ayaq soz. /II t., 158-b./

Ayrim so‘zlarning ma‘nosi hozirga kelib butkul o‘zgargan. Misol:

As(osh) - so‘zi. 1) ovqat, osh ichish; 2) diniy sadaqa (8:105-b.)

M.Koshg‘ariy lug‘atida bu so‘z yirtqich hayvonlarga tekkan go‘sh bo‘lagi, uloqcha ma‘nosida qo‘llanilgan. Bu so‘zning ma‘nosi «iyt asi qara bilamiq» (it oshi qora bulamiq) degan qoraqalpoq maqolida XI asrdagi ma‘nosi bilan o‘xshash.

Frazeologizmlar tarkibidagi ayrim so‘z ma‘nolari hozirgi qoraqalpoq tilida semantikasi o‘zgargan holda qo‘llaniladi. Ularning semantikasida yuz bergan o‘zgarishlarni anglashga, so‘zlarning etimologiyasini aniqlashga M.Koshg‘ariy lug‘ati yordam beradi. Lug‘atda naql-maqollar tarkibidagi frazeologizmlar hozirgi qoraqalpoq tilida o‘zgarishsiz shu holda qo‘llaniladi:

Joldasındı hürmet qıl,

Ózgelerge kóz tikpe. /III t., 18-b./

Kóz tigiw (ko‘z tikmoq) – ko‘zini uzmasdan qaramoq, boshqaga nazar solmoq. Bundagi ma‘nosi - o‘zga, birovlariga ixlos qo‘yish. Mazkur frazeologizm hozirgi qoraqalpoq tilida shu ma‘noda o‘zgarishsiz qo‘llaniladi.

Ol kishi ol joldan azitğan.

Bul adam kisini joldan azdiradi. /I t., 170-b./

(Bu odam kishini yo‘ldan ozg‘irdi)

Joldan azdırıw (yo‘ldan ozdirish) – azg‘ırw (*ozg‘irish*) shaklida ham qo‘llaniladi. Yani to‘g‘ri yo‘ldan chiqarish, noto‘g‘ri yo‘lga boshlash ma‘nosini anglatadi.

Samal taw shoqqısına tiyedi, qiyinshılıq adamnıñ basına tusedi. /III t., 372-b./ (Shamol tog‘ cho‘qqisiga tegadi, qiyinchilik odam boshiga tushadi).

Basina qiyinshılıq túsıw - basına is túsıw shaklida ham qo‘llaniladi.

Erdamsızdän qut chertilür.

Óneri hám ádebi bolmag‘an adamnan baxıt hám dáwlet ketedi. /II t.,266-b./

(Hunari va odobi bo‘lmagan odamdan baxt va davlat ketadi).

Dáwleti ketiw (davlati ketmoq) – dáwleti qaytıw (davlati qaytmoq) shaklida ham uchraydi.

Frazeologizmlar M.Koshg‘ariy asaridagi she‘rlarda ham uchraydi. Misoli:

Teñut xani jubıladi,

Ölým birlä törýlädi,

Qazashları tabaladi,

Ölým körýp jyzi ag‘di.

Tangut xanı hiyle qıldı,

Joldasları bunı bildi,

Onıń moynın qılısh tildi,

Ájel sezip, *reñi óshti* /III t., 340-b./

Bu yerdagi *reñi óshti* (rangi o‘chdi) – frazeologizmi hozirgi qoraqalpoq tilida - *túsi ózgeriw* (*tusi o‘zgarmoq*), *óli shıray eniw* (*o‘lik tusiga kirmoq*) – shakllarida ham qo‘llaniladi. Ma‘nolari yaqin, tur-tusi o‘zgarmoq, o‘chmoq ma‘nosini anglatadi.

Quruq qashuq ag‘ızqa jaramas,

Quruq söz quloqqa jaqışmas.

Qurı qasıq awızg‘a jaqpas,

Qurı sóz qulaqqa jaqpas. /I t.,364-b./

Qulaqqa jaqpaw (quloqqa yoqmaslik) – qulaqqa jağıw (quloqqa yoqmoq) bo‘lishli va bo‘lishsiz shakllarda qo‘llaniladi, *unamaw* (yoqmaslik) ma‘nosini bildiradi.

Qoraqalpoq tilidagi maqol-matallarning, frazeologizmlarning, juft so‘zlarning tarkibida uchraydigan ayrim so‘zlar hozirgi til nazaridan qaraganda tushunarsizdek bo‘lib ko‘ringani bilan, M.Koshg‘ariyning asarida ma‘noli so‘zlar ekanligini ko‘rish mumkin. Shuningdek, asar ayrim so‘zlarning etimologiyasini aniqlashda ham yordam beradi. Masalan, qoraqalpoq tilida «*Palapan basına, turımtay tusına*» degan frazeologizm bor. Uning tarkibidagi «*turımtay*» so‘zi hozirgi til nuqtayi nazaridan tushunarsiz. Ammo, M.Koshg‘ariyning lug‘atida «*turımtay*» so‘ziga «yirtqich qushlardan birining nomi» (III t. 261-b.) deb izoh beriladi. Demak, o‘sha davrda «*turımtay*» so‘zi qushning nomini bildirgan [1:126-b.]. Bu so‘z hozirgacha qo‘llanilib kelayotgan frazeologizmning tarkibida saqlanib qolgan.

Qoraqalpoq tilidagi frazeologizmlar til tarixi, so‘z ma‘nolari, ularning rivojlanish xususiyatlari haqida ma‘lumot beradigan birdan-bir darak bo‘lib hisoblanadi. Shunday qilib, ularning ma‘nolarini, tarixiy-davriy tavsifini aniqlashda Mahmud Koshg‘ariyning «Devonu lug‘at-it-turk» nomli asarining ahamiyati katta.

Turkiy xalqlarning yozma yodgorliklari, buyuk mutafakkirlarning meroslarini lingvistik tahlil qilish til tarixini, frazeologizmlarni, so‘z ma‘nolarini o‘rganish – kelajakda o‘z yechimini kutib turgan masalalardan.

Mahmud Koshg‘ariyning «Devonu lug‘at-it-turk» asari XI asrda yozilishiga qaramasdan undagi so‘zlarning ko‘pchiligi hozirgi qoraqalpoq tiliga yaqinligi ko‘rinib turadi. Tarixni to‘liq o‘rganmay turib tilning rivojlanish yo‘lini belgilash mumkin emas. Shuning uchun turkiy xalqlarning merosiy qo‘lyozma asarlaridan biri bo‘lgan Mahmud Koshg‘ariyning «Devonu lug‘at-it-turk» asarining leksikasi hozirgi qoraqalpoq tilining leksikasi bilan solishtirib ko‘rilib chiqildi.

Mahmud Koshg'ariyning “Devonu lug‘at-it-turk” asari – qadimgi davrdagi turk dialekti, uning o‘zgachaliklari bilan fonetik va yana morfologik tuzilishlari haqida ma’lumot beradigan yagona yodgorlik. O‘rta Osiyoning, Sharqiy Turkistonning, Povoljiening, Priuraliening turkiy xalqlari bilan turli og‘zaki ijodiy asarlari bor. Arab tilshunosligining qoidalari bilan yozilgan Mahmud Koshg'ariyning asari, tilshunoslar, folklor-adabiyotshunoslar uchun bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Iqtiboslar/Сноски/References/Каыналар:

1. Абдиназимов Ш. Махмуд Қашғарийдин «Девону луғат-ит түрк» мийнети ҳам қарақалпақ тилиндеги айырым нақыл-мақаллар // Ўзбекстан Республикасы ИА Қарақалпақстан бөлиминиң Хабаршысы. Нөкис, 2006, №4.
2. Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. IV, Лексика. Нукус, 1996.
3. Белинский В.Г. Полное собрание сочинений. М-Л., 1980
4. Махмуд Кашғарий «Девану луғат-ит-турк». Тошкент, т. I - 1960, т. II -1961, т. III – 1963, т. IV – 1967.
5. Махмұт Қашқари Түрік сөздігі. Үш томдық. Алматы «ХАНТ» баспасы, 1997-1998.
6. Мәмбетов К. Ерте дәуірдеги қарақалпақ әдебияты. Нөкис, 1992.
7. Муталлибов С. М. Кашгарский «Девану луғат-ит турк» - АДД. - Ташкент, 1967.
8. Насыров Д. Основные особенности диалектов каракалпакского языка и их отношения к «Девану-луғат-ит турк» М.Кашгари. // Вестник КК ФАН сыпатында // ӨзИАҚҚ филиалының Хабаршысы, №1,2, 2004.
9. Насыров Д. Становление каракалпакского общенародного разговорного языка и его диалектная система. Нукус-Казань: Каракалпакстан,1976. 398 С.
10. Нурмаханов А. Нақыл-мақаллар фразеологизмлердин ажыралмас бөлеги сыпатында. ӨзИАҚҚ филиалының Хабаршысы, №1,2, 2004.
11. Пирниязова А.К. Қорақалпоқ тили фразеологизмларининг тарихий-даврий тавсифини аниқлашда Махмуд Қошғарийнинг лингвистик мероси аҳамияти. «Махмуд Замахшарий, Махмуд Қошғарий ва Алишер Навоийнинг лингвистик мероси ҳамда унинг туркий тилларни ўрганишдаги ўрни» халқаро илмий конференция материаллари. Самарқанд, 2018. 207-210 б.
12. Ҳамидов Ҳ. М.Қашғарий ҳам қарақалпақ тилиниң фонетикалық системасы // Вестник КК. ФАН УзССР, 1973, №1.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
 3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
 4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
 5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
 6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmiy-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snuskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 29-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2024-yil 31-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –9.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229